

LBRIS

We know
books

JOHN HIRST

**CEA MAI SCURTĂ
ISTORIE
A EUROPEI**

**Cum au construit un continent
cuceririle, cultura și religia –
o repovestire pentru vremurile noastre**

Traducere din limba engleză
CORINA DOBROTĂ

LITERA
București

*The Shortest History of Europe:
How Conquest, Culture, and Religion Forged a Continent –
A Retelling for Our Times*

John Hirst

Copyright © 2012 John Hirst

Copyright postfață © 2022 The Experiment, LLC

Editura Litera

tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19

e-mail: contact@litera.ro

www.litera.ro

Cea mai scurtă istorie a Europei

*Cum au construit un continent cuceririle, cultura și religia –
o repovestire pentru vremurile noastre*

John Hirst

Copyright © 2025 Grup Media Litera

pentru ediția în limba română

Toate drepturile rezervate

Traducere din limba engleză de Corina Dobrotă

Editor: Vidrașcu și fiii

Coordonator serie: Georgiana Bărbulescu-Harghel

Redactor: Constantin Furtună

Corector: Rodica Crețu

Copertă: Flori Zahiu-Popescu

Tehnoredactare și prepress: Marin Popa

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HIRST, JOHN

Cea mai scurtă istorie a Europei: cum au construit un continent
cuceririle, cultura și religia – o repovestire pentru vremurile noastre /
John Hirst; postf. de dr. Filip Slaveski; trad. din lb. engleză:

Corina Dobrotă. – București: Litera, 2025

ISBN 978-630-355-553-9

I. Slaveski, Filip (postf.)

II. Dobrotă, Corina (trad.)

94

Cuprins

Introducere 7

1. Europa clasică și medievală 9

2. Europa modernă 33

INTERLUDIU Sentimentul clasic 58

3. Invazii și cuceriri 67

4. Forme de guvernare I 85

5. Forme de guvernare II 103

6. Împărați și papi 125

7. Limbi europene 143

8. Oamenii de rând 157

INTERLUDIU Ce are atât de special Europa? 174

INTERLUDIU Forțe distructive 179

9. Industrializare și revoluție 183

10. Două războaie mondiale 206

Postfață de dr. Filip Slaveski 237

Credite ilustrații 249

Indice 251

pe care le am mereu în vedere. Mulți oameni și multe evenimente care apar în alte cărți de istorie nu vor apărea aici.

După epoca clasică, această carte se ocupă mai ales de Europa Occidentală. Nu toate părțile Europei sunt la fel de importante în definirea civilizației europene. Renașterea din Italia, reforma religioasă din Germania, guvernul parlamentar din Anglia și democrația revoluționară din Franța au o mai mare importanță decât împărțirea Poloniei.

M-am bazat mult pe opera specialiștilor în sociologie istorică, mai ales pe aceea a lui Michael Mann și a Patriciei Crone. Crone, profesor universitar, nu este expertă în istoria Europei, ci este specializată în islam. Dar, într-o cărticică intitulată *Pre-Industrial Societies* a inclus un capitol despre „cazul straniu al Europei”. Este un *tour de force*, o întreagă istorie în 30 de pagini, aproape la fel de scurtă ca istoria de față. Lucrarea mi-a oferit conceptul alcătuirii și realcătuirii amestecului european, așa cum l-am expus deja în primele două cursuri. Îi sunt peste măsură de îndatorat.

Timp de câțiva ani, la Universitatea La Trobe din Melbourne am avut norocul să fiu coleg cu profesorul Eric Jones, un mare susținător al privirii în ansamblu a istoriei, pe a cărui carte, *The European Miracle*, m-am bazat foarte mult.

Nu pretind că am fost original în această carte, excepție făcând doar metoda. Am ținut mai întâi aceste cursuri pentru studenții mei din Australia care studiaseră prea multă istorie australiană și știau mult prea puțin despre civilizația din care făceau parte.

Această ediție are o nouă secțiune care se ocupă în detaliu de secolele al XIX-lea și XX.

EUROPA CLASICĂ ȘI MEDIEVALĂ

CIVILIZAȚIA EUROPEANĂ ESTE UNICĂ fiindcă este singura civilizație care s-a impus peste tot în lume. A făcut acest lucru prin cucerire și colonizare, prin puterea sa economică, prin forța ideilor sale; și fiindcă deținea anumite lucruri pe care toată lumea și le dorea. În zilele noastre, fiecare țară a lumii se folosește de descoperirile științei și tehnicii care provin din Europa, știința însăși fiind o invenție europeană.

La începuturile sale, civilizația europeană era alcătuită din trei elemente:

1. cultura Greciei și a Romei Antice;
2. creștinismul, care este o ramură specială a religiei evreilor, iudaismul;
3. cultura războinicilor germani care au invadat Imperiul Roman.

Civilizația europeană a fost un amestec: pe măsură ce înaintăm în carte, se va vedea importanța acestui fapt.

DACĂ PRIVIM ORIGINILE FILOSOFIEI, artei, literaturii, matematicii, medicinei, precum și ale gândirii noastre politice – toate aceste eforturi intelectuale ne duc cu gândul înapoi la Grecia Antică.

În epoca sa de glorie, Grecia nu era un stat unitar, ci era alcătuită din mici state – orașe-stat, după denumirea de azi. Era vorba de un singur oraș, cu o bucată de teren în jur. Oricine putea intra într-o zi în oraș. Grecii voiau să aparțină unui stat

așa cum noi ne dorim să facem parte dintr-un club: era o frăție. În aceste orașe-stat s-a născut democrația. Nu erau democrații reprezentative; nu se alegeau membri ai parlamentului. Toți cetățenii de sex masculin se adunau într-un singur loc ca să discute problemele publice, să voteze legile și să stabilească politica de urmat.

Odată cu creșterea populației din orașele-stat, acestea au început să înființeze colonii în alte părți ale Mediteranei. Existau colonii grecești pe teritoriul de azi al Turciei, de-a lungul coastei nord-africane, chiar și mai departe, spre vest, în Spania, sudul Franței și sudul Italiei. Și chiar aici – în Italia –, romanii, care pe atunci erau un popor foarte înapoiat, locuind într-un mic oraș-stat dezvoltat în jurul Romei, au avut primul contact cu grecii și au început să învețe de la ei.

În timp, romanii au construit un imperiu uriaș, care cuprindea Grecia și toate coloniile grecești. La nord, granițele erau

Orașele și coloniile grecești din Antichitate. Civilizația greacă a înflorit în coloniile agricole și comerciale din jurul Mării Mediterane și al Mării Negre.

Întinderea Imperiului Roman în jurul secolului al II-lea d.Hr.

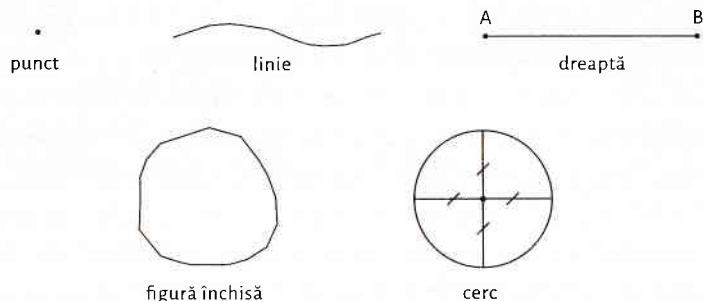
formate de două fluvii, Rinul și Dunărea, deși uneori se trecea și dincolo de ele. La vest era Oceanul Atlantic. Anglia făcea parte din imperiu, dar nu și Scoția și Irlanda. La sud erau deșerturile din nordul Africii. La est, granița era cea mai nesigură din cauza imperiilor rivale. Imperiul ajunsese să încercuiască Mediterana, ocupând doar parțial ceea ce astăzi înseamnă Europa și destul de mult din unele teritorii aflate în afara ei: Turcia, Orientul Mijlociu și Africa de Nord.

Romanii erau mai buni decât grecii la luptă. Erau mai buni decât grecii și la justiție, pe care o foloseau pentru a-și governa imperiul. Erau mai buni decât grecii la inginerie, care era utilă și în luptă, și la guvernarea imperiului. Dar, la orice altceva recunoșteau că grecii le erau superiori și îi copiau cu fidelitate. Un membru al elitei romane vorbea și greaca, și latina, limba romanilor; își trimitea fiul la Atena pentru desăvârșirea educației sau angaja acasă un sclav grec ca profesor pentru copiii

săi. Așa că atunci când spunem despre Imperiul Roman că era de fapt greco-roman este pentru că așa doreau romanii înșiși.

Geometria este cel mai rapid mod de a demonstra cât de isteți erau grecii. Geometria pe care o învățăm la școală este grecească. Mulți au uitat-o, deci vom începe cu bazele. Așa funcționează geometria; începe cu câteva definiții fundamentale pe care începe să construiască. Punctul de pornire e un punct, pe care grecii l-au definit ca având o localizare, dar nu și o dimensiune. Desigur că are o mărime, cea a semnului desenat sau imprimat pe o pagină, dar geometria este un fel de lume a imaginației, o lume pură. Apoi, o dreaptă are lungime, dar nu și lățime. În plus, o dreaptă este definită drept cea mai scurtă cale între două puncte. Din aceste trei definiții putem obține definiția cercului. În primul rând, acesta este o linie care dă naștere unei figuri închise. Dar cum să exprimăm rotunjimea? Dacă ne gândim puțin, rotunjimea este foarte greu de definit. O definim pornind de la ideea că există un singur punct în interiorul figurii din care liniile drepte trase către conturul figurii vor fi mereu de aceeași lungime.

Pe lângă cercuri, mai există linii paralele care se prelungesc la infinit fără să se întâlnească, ca și triunghiuri, cu toate tipurile lor, și pătrate, dreptunghiuri și alte figuri regulate. Aceste figuri,

alcătuite din linii, sunt cu toatele definite, caracteristicile lor, dezvăluite, iar posibilitățile care apar din intersecția și suprapunerea lor, explorate. Totul este demonstrat cu ajutorul a ceea ce s-a stabilit anterior. De exemplu, folosind o proprietate a liniilor paralele, se poate arăta că unghiurile unui triunghi însumează 180 de grade (vezi secțiunea *Geometria în acțiune*).

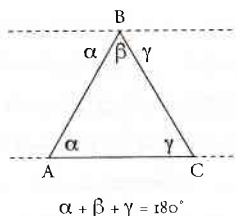
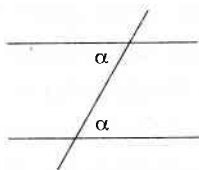
Geometria este un sistem simplu, elegant și logic. Generator de mare satisfacție și foarte frumos. Frumos? Grecii îl considerau frumos și acest fapt este un indiciu pentru cum funcționa mintea grecească. Grecii se ocupau de geometrie nu doar ca exercițiu, așa cum făceam noi la școală, și nici pentru utilizările sale practice în măsurători cadastrale sau navigație. Vedeau geometria ca pe un ghid către natura fundamentală a universului. Când privim în jur, suntem uimiți de varietatea a ceea ce vedem: forme diferite, culori diferite. O multitudine de lucruri se întâmplă simultan – haotic, la întâmplare. Grecii credeau că există o explicație simplă pentru toate acestea. Că dincolo de toată această varietate trebuie să existe ceva simplu, regulat și logic care să explice totul. Ceva precum geometria.

Grecii nu făceau știință ca noi, cu ipoteze și testare prin experimente. Ei credeau că dacă îți pui mintea la treabă și te străduiești, vei găsi răspunsul corect. Așa că apelau la un sistem prin care ghiceau răspunsul după inspirație. Un filosof grec spunea că toată materia este constituită din apă, ceea ce arată cu câtă disperare își doreau un răspuns simplu.

Un alt filosof zicea că toată materia este formată din patru elemente: pământ, foc, aer și apă. Un alt filosof susținea că toată materia este de fapt alcătuită din elemente minuscule, pe care le-a numit atomi – și cu asta a câștigat premiul cel mare. A avut inspirația de a ghici răspunsul pe care l-am redescoperit în secolul XX.

Geometria în acțiune

Liniile paralele nu se întâlnesc niciodată. Putem demonstra această proprietate folosindu-ne de faptul că o dreaptă care intersectează două drepte paralele va crea perechi de unghiuri alterne egale. Dacă unghiurile n-ar fi egale, dreptele s-ar întâlni sau s-ar îndepărta tot mai mult, deci nu ar fi paralele. Folosim litere din alfabetul grecesc pentru a identifica unghiurile – iar în diagrama din stânga α marchează două unghiuri egale. Folosirea literelor grecești în geometrie ne reamintește de originile acesteia. Aici folosim primele trei litere: alfa, beta și gama.

Din această proprietate putem determina suma unghiurilor unui triunghi. Flancăm triunghiul ABC din dreapta cu două linii paralele. Să știi la ce să apelezi din ceea ce este cunoscut pentru a afla valoarea a ceea ce este necunoscut – aceasta este magia geometriei. Unghiul α din punctul A are un unghi egal cu el în punctul B, pe principiul că ambele sunt unghiuri alterne, generate de o dreaptă care taie două drepte paralele. În același mod, unghiul γ din C are un unghi corespondent egal în punctul B. Linia paralelă superioară care trece prin B este, prin urmare, generată de trei unghiuri: $\alpha + \beta + \gamma$. Aceste unghiuri, alăturate, determină o dreaptă, iar noi știm că liniile drepte formează unghiuri de 180° .

Deci $\alpha + \beta + \gamma = 180^\circ$. Și, așa cum am stabilit, folosind dreptele paralele, suma unghiurilor interne ale triunghiului este tot $\alpha + \beta + \gamma$. Așadar suma unghiurilor interne ale unui triunghi este de 180° .

Am folosit dreptele paralele pentru a demonstra câte ceva despre triunghiuri.

Când știința, așa cum o cunoaștem azi, s-a născut acum 400 de ani, la două milenii după greci, ea a început prin punerea la îndoială a ideilor principale din știința grecilor, care rămânea autoritatea în materie. Dar i-a pus la îndoială pe greci urmând aceeași intuiție tipică grecilor, conform căreia răspunsurile ar trebui să fie simple, logice și matematice. Newton, marele savant din secolul al XVII-lea, și Einstein, marele savant din secolul XX, au spus amândoi că te poți apropia de un răspuns corect doar dacă răspunsul tău este simplu. Ambii au putut să-ți ofere răspunsurile în ecuații matematice care descriau compoziția materiei și modul în care aceasta se mișcă.

Grecii greșeau deseori cu intuițiile lor. Greșeau chiar foarte mult. Ideea lor fundamentală, cum că răspunsurile ar trebui să fie simple, matematice și logice ar fi putut să fie și ea greșită, dar s-a dovedit a fi corectă. Aceasta este cea mai importantă moștenire pe care civilizația europeană încă o datorează grecilor.

Putem explica de ce erau grecii atât de deștepți? Nu cred. Istoricii ar trebui să o poată face, dar, când se confruntă cu lucruri cu adevărat importante – de exemplu, motivul pentru care în aceste mici orașe-stat existau minți atât de logice, de agere, de pătrunzătoare –, nu au nici o explicație convingătoare. Tot ce pot face istoricii, la fel ca tot restul lumii, este să se minuneze. Și atât.

Și mai există încă un miracol. Ajungem la al doilea element din amestecul european. Evreii ajunseseră să creadă că există un singur zeu. Aceasta era o viziune foarte neobișnuită. Grecii și romanii aveau convingerea mai larg răspândită conform căreia existau nenumărați zei. Evreii aveau o convingere încă și mai neobișnuită că acest zeu unic le purta o grijă specială; că ei erau poporul ales al lui Dumnezeu. În schimb, evreii trebuiau să respecte legea lui Dumnezeu. La baza legii stăteau